

Het bevorderen van pedagogische samenwerking tussen leerkracht en ouders.

Koen de Jonge

Onderzoeker lectoraat Passend Onderwijs Hogeschool Leiden

06-25016157

jonge.de.k@hsleiden.nl

● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

- Aanleiding/Inleiding
- Onderzoeksvragen
- Theoretisch kader
- Methode
- Resultaten
- Conclusies
- Discussie

Aanleiding (1)

In 2013 is van start gegaan met het samenwerkingsproject 'Samen Opleiden 2.0'. Een samenwerking tussen de Hogeschool Leiden en verschillende schoolbesturen uit de Leidse regio. Stagiair Koen de Jonge bij het Lectoraat Passend Onderwijs en tevens masterstudent Onderwijskunde aan de Universiteit van Amsterdam wilde afstuderen op het thema ouderbetrokkenheid. Een belangrijk thema voor zowel de PABO als voor verschillende samenwerkingspartners in het werkveld. Uit eerder onderzoek (Mol Lous, 2011., Menheere & Hooge, 2010) bleek namelijk dat veel startende leerkrachten onvoldoende worden voorbereid op het aangaan van samenwerking met ouders. Ook Stichting Openbaar Primair Onderwijs Regio Alphen aan den Rijn (SOPORA) zag binnen haar scholen verschillende uitdagingen en kansen voor leerkrachten om de samenwerking met ouders beter vorm te geven.

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Aanleiding (2)

Na een combinatie van het analyseren van de laatste wetenschappelijke literatuur, het bestuderen van de laatste beleidsontwikkelingen en oriënterende gesprekken met de verschillende partners zijn de onderzoeksvragen opgesteld. Daarin is de focus gelegd op pedagogische samenwerking.

Onderzoeksvragen

Doelstelling:

- Het doel van het onderzoek was kennisvergroting van de attitude, bestaande uit de componenten kennis, opvattingen, vaardigheden en affecten, welke van belang is voor leerkrachten in het aangaan van pedagogische samenwerking met ouders, óók wanneer er sprake is van kinderen met gedragsproblemen. Zodat hiermee gevalideerde kennis kon worden ontwikkeld over de effectiviteit en vormen van samenwerking die in het kader van Passend Onderwijs noodzakelijk zijn geworden.*

Dit leidde tot de volgende hoofd- en deelvragen:

Hoofdvraag:

- Welke attitude, bestaande uit de componenten van kennis, opvattingen, affecten en vaardigheden zijn van belang voor leerkrachten in het aangaan van pedagogische samenwerking met ouders, óók wanneer er sprake is van kinderen met gedragsproblemen?*

Onderzoeksvragen:

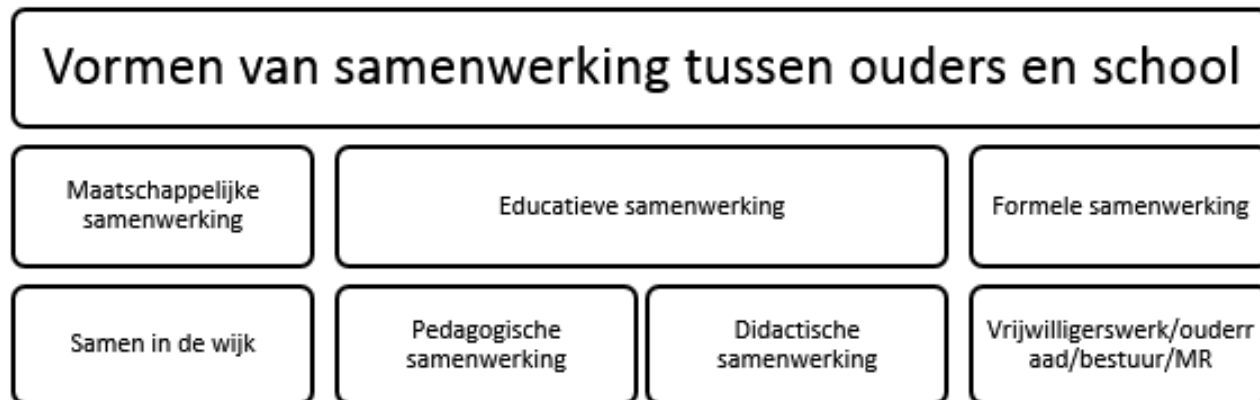
- Welke kennis en opvattingen zijn van belang voor leerkrachten in het aangaan van pedagogische samenwerking?*
- Welke affecten zijn van belang voor leerkrachten in het aangaan van pedagogische samenwerking?*
- Welke vaardigheden zijn van belang voor leerkrachten in het aangaan van pedagogische samenwerking?*
- Hoe verhouden deze kennis, opvattingen, affecten en vaardigheden zich ten opzichte van de samenwerking met ouders wanneer er sprake is van kinderen met gedragsproblemen?*

Theoretisch kader: Vormen van samenwerking

Maar wat is pedagogische samenwerking dan precies?

Het is samenwerking met ouders op opvoedkundig vlak en onderscheid zich van andere vormen van samenwerking, zoals in onderstaande figuur is te zien.

Figuur 1. Vormen van samenwerking tussen ouders en school.

Bron: Oostdam & De Vries (2014)

Theoretisch kader (2): Wat is pedagogische samenwerking?

Er zijn dus verschillende vormen van samenwerking, maar een eenduidige definitie van pedagogische samenwerking is niet te geven. Om uiteindelijk tot een richting gevende definitie te komen zijn verschillende theorieën aangehaald:

- Schoolomgeving moet zich zoveel mogelijk aanpassen aan het kind en niet andersom, waardoor er een hoge mate is van acceptatie van het kind (Murray, 2000)
- Talentmodel (Mol Lous, 2011): ieder kind heeft zijn/haar persoonlijk ontwikkelingstraject waarin subjectieve successen bepalen wat de verdere stappen zijn. Dit draagt bij aan een positief kindbeeld.
- Normen worden niet bepaald door de autoriteit van school of ouders maar middels een gelijkwaardig dialoog met reflectie op basis waarvan gemeenschappelijke doelen worden geformuleerd (Freire, 1996). Aan deze gemeenschappelijke doelen kunnen school en ouders dan ieder hun unieke bijdrage aan leveren.

Dit leidde uiteindelijk tot de volgende definitie:

Samenwerking tussen de leerkracht(en) en de ouders/verzorgers van het kind in de klas waarin ieder een unieke bijdrage heeft, waarbij men uitgaat van een onderling streven naar gelijkwaardigheid, gemeenschappelijke doelen en een positief kindbeeld met een hoog gehalte van acceptatie van het kind.

Theoretisch kader (3): Waarom pedagogische samenwerking?

Zoals eerder te zien was zijn er verschillende vormen van samenwerking. In dit onderzoek is gefocust op de pedagogische kant van samenwerking. Dit had twee redenen. Ten eerste omdat uit de oriënterende gesprekken bleek dat met name op dit vlak leerkrachten moeite lijken te hebben. Ten tweede omdat de meeste onderzoeken rondom ouderbetrokkenheid gericht op de didactische kant van samenwerking (Bakker et al. 2013) en daar dus relatief veel over bekend is.

Daarbij is tevens extra gefocust op kinderen met gedragsproblemen. In eerste plaats omdat deze groep kinderen in onderzoek naar ouderbetrokkenheid amper nauwelijks aandacht krijgt (Bakker et al. 2013) terwijl in de tweede plaats er verschillende verschuivingen zijn waar te nemen rondom de rol van ouders in Passend Onderwijs bij deze groep kinderen (Dijksma, 2009). Bovendien zijn kinderen met gedragsproblemen veruit de grootste groep als het gaat om kinderen met extra behoeften, namelijk 52% van het totaal aantal leerlingen die speciale zorg of hulp nodig hebben (CBS, 2014).

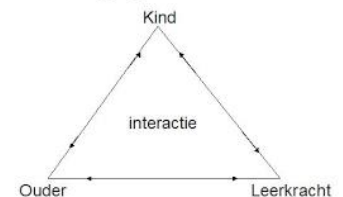
Theoretisch kader (4): Invloed op de pedagogische samenwerking

Omdat er geen onderzoek is geweest dat zich specifiek richtte op de pedagogische kant van samenwerking is er gekeken naar eerder onderzoek waar pedagogische samenwerking een onderdeel van was. De belangrijkste bevindingen hieruit zijn dat:

- De verhoudingen tussen school en ouders veranderen (Bakker et al. 2013) waarbij de rollen steeds meer door elkaar heen lopen (Menheere & Hooge, 2010).
- De samenwerking tussen ouders en school sterk bepaald wordt door (Hoover-Dempsey & Sandler, 1995):
 - Leerling gebonden factoren (bijv. cijfers of gedrag van de leerling)
 - Ouder gebonden factoren (bijv. zelfvertrouwen van ouders)
 - Context/demografisch gebonden factoren (bijv. woon situatie, etnische en culturele achtergrond)
 - School gebonden factoren (bijv. de leerkracht en de schoolleider)
- De rol van de schoolleider en de individuele leerkrachten uiteindelijk doorslaggevend is (Dom, 2004) voor het wel of niet tot stand komen van samenwerking met ouders.

Omdat het onderzoek uiteindelijk ook is geschreven om van toegevoegde waarde te zijn voor het curriculum van de PABO is er uiteindelijk voor gekozen om te focussen op de leerkracht.

Pedagogische driehoek

Theoretisch kader (5): De leerkracht

• Zoals in de onderzoeksvraag te zien was is ingezoomd op de leerkracht zijn attitude. Het begrip attitude kent vele definities. In dit onderzoek is gekozen voor de definitie van Oskamp & Schultz (2005) die uitgaan van een attitude die bestaat uit: Affecten, Behaviour (gedrag) en Cognities (ABC). Deze begrippen zijn uiteindelijk uitgewerkt tot verschillende thema's. Deze thema's komen voort uit de oriënterende gesprekken en de analyse van literatuur:

• **Affecten:** *(on)gelijkwaardigheid, (on)zekerheid, kwetsbaarheid*

• **Behaviour:** *Luistervaardigheden, gesprekstechnieken, professionele houding*

• **Cognition:** Kennis en opvattingen

Kennis:

- Visie van de school en regels en afspraken (Van Loo, 2004)
- Pedagogische doelen (De Winter, 2011)
- Opvoedingsstijlen en opvoedingsvisies (Strom & Slaughter, 1978)
- Loyaliteit (Oostdam & Hooge, 2013)

Opvattingen:

- Hoe definieert de leerkracht samenwerking? (Doel en voorwaarden)
- Vooroordelen en verwachtingen (Bakker, Denessen & Brus-Laeven, 2007)
- Motivatie
- Scholing en professionele ontwikkeling

De vragenlijst is uitgezet bij ongeveer 55 leerkrachten. 23 vragenlijsten zijn uiteindelijk ingevuld.

- Leeftijd: $M = 39,12$ $SD = 12,92$ *Minimum* = 22 *Maximum* = 59
- Geslacht: 19 vrouw, 3 man, 1 onbekend.
- Bouw: 11 bovenbouw, 13 middenbouw, 6 onderbouw

	Aanleiding tot contact met ouders	Contact heeft geleid tot daadwerkelijke samenwerking
	nooit zelden soms vaak (bijna) altijd	nooit zelden soms vaak (bijna) altijd
'De leerling pest en/of treitert'	O O O O O	O O O O O
'De leerling wordt gepest en/of getreiterd'	O O O O O	O O O O O
'De leerling is agressief'	O O O O O	O O O O O
'De leerling is teruggetrokken en stil'	O O O O O	O O O O O
'De leerling heeft werkhoudingsproblemen (moeite met stilzitten en concentreren)'	O O O O O	O O O O O

Deel van de vragenlijst ter illustrat

Methode (2): Procedure & analyse

- De interviews zijn uiteindelijk getranscribeerd. Op basis van de literatuur zijn er verschillende labels ontwikkeld. Met deze labels zijn de interviews geanalyseerd. Uiteindelijk is van de analyse een samenvatting gemaakt die respondenten nog konden aanvullen en corrigeren.
- De vragenlijst is in eerste instantie bestudeerd op betrouwbaarheid middels verschillende betrouwbaarheid berekeningen (Cronbach's Alpha & principale componenten analyse). Daarna zijn er verschillende toetsen uitgevoerd om te kijken of verschillen waren te vinden (bijvoorbeeld tussen onderbouw en bovenbouw) en correlaties (bijvoorbeeld tussen leeftijd en mate van zekerheid).

Resultaten: Interviews leerkrachten

Uiteindelijk bleek uit de interviews met de leerkrachten dat zij op gebied van kennis en opvattingen (C) vonden dat:

- Plannen haalbaar moeten zijn
- Er een basis van respect en vertrouwen moet zijn
- Initiatief voor contact op didactisch vlak vrijwel volledig bij de school ligt daar waar dit bij pedagogische kwesties gelijkmatig is verdeeld met ouders.
- Gemeenschappelijk doel waar leerkracht en ouders elkaar vinden is het welzijn van het kind

Qua affecten (A) viel op dat:

- Leerkrachten onzeker zijn aan de start van hun carrière
- Leerkrachten zich zekerder voelen door positieve ervaringen en steun van collega's
- Leerkrachten zichzelf op didactisch vlak als expert zien, daar waar zij op pedagogisch vlak veel meer geloven in een gelijkwaardige rol

Op gebied van vaardigheden (B) bleek dat leerkrachten betere pedagogische samenwerking ervaren met ouders als zij pro-actief, uitleggend en uitnodigend handelen. Zij vonden het nog wel moeilijk om slecht-nieuws gesprekken te voren en grenzen aan te geven.

Tot slot bleek dat specifiek bij leerlingen met gedragsproblemen er sneller sprake is van contact maar dat dit moeizamer leidt tot samenwerking. Bovendien voelen leerkrachten zich hier soms onzeker over omdat zij gebrek aan expertise ervaren. Tevens geven zij aan dat pro-actief handelen voor deze groep kinderen extra belangrijk is.

Resultaten (2): Interviews schoolleiders

Op gebied van kennis en opvattingen (C) vonden schoolleiders dat:

- Pedagogische doelen eigenlijk nauwelijks expliciet besproken werden
- Er veel verkeerde verwachtingen zijn tussen leerkrachten en ouders
- Ouderbetrokkenheid als thema meer op de kaart zou kunnen komen te staan
- Leerkrachten beter zouden moeten leren schoolbelangen te waarborgen in samenwerking met ouders

Op gebied van de affecten (A) vonden zij ook dat veel beginnende leerkrachten onzeker zijn

Qua vaardigheden (B) vonden zij dat leerkrachten hun sturende/leidende rol soms moeten leren loslaten. Iets wat goed geoefend kan worden tijdens de 'oudervertelavond'. Bovendien vinden ook zij net als leerkrachten het belangrijk dat leerkrachten een proactieve en uitleggende houding hanteren.

Op gebied van gedragsproblemen zien de schoolleiders, net als de leerkrachten, dat proactief handelen bevorderend is voor de latere pedagogische samenwerking met ouders. Zij zien bovendien dat bij dit type kinderen vaker externe hulp word ingeschakeld wat ook invloed heeft op de relatie met ouders. Daarnaast lijkt de samenwerking met ouders van dit type kinderen met name in de middenbouw moeizaam te verlopen.

Resultaten (3): Vragenlijst

Het derde instrument was de vragenlijst.

Op gebied van de kennis en opvatting (C) bleek dat:

- Leerkrachten behoorlijk gemotiveerd zijn om de samenwerking met ouders aan te gaan
- Leerkrachten zich voldoende bewust zijn van loyaliteitsconflicten die zouden kunnen ontstaan
- Leerkrachten individualistische pedagogische doelen (zoals creëren eigen identiteit en talenten) belangrijker gevonden dan gemeenschappelijke doelen (zoals samenwerken en tolerantie).

Op gebied van de affecten (A) bleek dat:

- Er een correlatie is tussen de mate waarin leerkrachten zich gelijkwaardig voelen aan ouders en de mate waarin zij tot de gewenste samenwerking komen met ouders
- Leerkrachten in de middenbouw meest onzeker zijn

Op gebied van vaardigheden (B) bleek dat leerkrachten die hoger scoren op eigen ingeschatte communicatievaardigheden ook beter scoren op de mate waarin zij tot de gewenste samenwerking met ouders komen

Tot slot blijkt dat met de ouders van kinderen met gedragsproblemen samenwerking moeilijk tot stand komt en leerkrachten zich hier onzeker over voelen. Met name in de middenbouw lijken de meeste gedragsproblemen voor te komen en daarmee ook de samenwerking met ouders moeizamer.

Conclusies

- De resultaten hadden uiteindelijk tot doel de onderstaande onderzoeksvraag te beantwoorden:

- *Welke attitude, bestaande uit de componenten van kennis, opvattingen, affecten en vaardigheden zijn van belang voor leerkrachten in het aangaan van pedagogische samenwerking met ouders, óók wanneer er sprake is van kinderen met gedragsproblemen?*

- Een samenvattend antwoord is: Leerkrachten denken nog veel vanuit een sociaal integratiemodel (Schuman, 2007) omdat zij vaak extra aandacht geven aan probleemsituaties waarbij soms de nadruk lijkt te liggen op een curatieve benadering van individuele problemen van het kind, daar waar leerkrachten moeite lijken te hebben om te denken vanuit talenten en oplossingen (Mol Lous, 2011) en het aangaan van een dialoog met ouders op preventieve wijze waarbij wordt gezocht naar oplossingen bij het kind, de ouders en de school. Leerkrachten vinden het lastig om de autoritaire, traditionele sturende rol los te laten en te vervangen voor een stimulerende, uitleggende en proactieve houding.

- Het beeld van de leerkracht als expert is met name van toepassing bij didactische vraagstukken. Als het gaat om pedagogische kwesties lijkt het beeld van de leerkracht als expert minder voor zich sprekend maar als nog hardnekkig. Dit in de eerste plaats omdat bij met name gedragsproblemen er veel externe deskundigheid betrokken wordt. Hierdoor ontstaat soms een verwarrende verdeling van rollen en verantwoordelijkheden. In de tweede plaats stellen leerkrachten zich als expert op omdat er een taboe lijkt te bestaan op het kwetsbaar (durven) opstellen naar ouders. Angst en onzekerheid, vaak voortgekomen uit negatieve ervaringen met ouders, doet hen vasthouden aan de expertrol daar waar deze vaak niet leidt tot de gewenste oplossingen.

- Voor zowel de pabo als de leerkrachten in de praktijk is het van belang dat leerkrachten zich kwetsbaarder durven en leren op te stellen en dat zij vaker preventief te werk gaan. Dit draagt er dan aan bij dat het dialoog eerder en gelijkwaardiger op gang komt op basis waarvan een structurele oplossing gevonden kan worden. Uit dit onderzoek bleek dat het hierbij belangrijk is om rekeningen te houden met: dat leerkrachten vooral willen leren van elkaar, dicht bij de praktijk en dat verschillende ontwikkelingsbehoeften vooral bepaald worden door leeftijd.

- Tot slot lijkt er veel verbetering te liggen in het duidelijker afstemmen dan wel vastleggen van A) de pedagogische rolverdeling en verantwoordelijkheden van thuis, school en de externe hulpverlening als B) de na te streven pedagogische doelen.

Discussie: Beperkingen onderzoek

De belangrijkste beperkingen van dit onderzoek:

- Uitkomsten uit dit onderzoek zijn in een aantal opzichten moeilijk te generaliseren. Dit omdat er slechts drie mannen aan het onderzoek hebben meegedaan. Bovendien is het onderzoek gedaan op 5 openbare scholen. Mogelijk zouden er andere uitkomsten zijn als het onderzoek was gedaan op andere typen basisscholen.
- De data is verzameld vlak voor de zomervakantie. Een drukke periode voor leerkrachten. Mogelijk verklaart dit een deel van de non-respons en foutief ingevulde vragenlijsten.
- Sommige theoretische begrippen waren moeilijk te operationaliseren omdat er in de praktijk verschillende definities zijn. Zo worden termen als 'ouder school relatie', 'ouderparticipatie', 'ouderbetrokkenheid' en 'educatieve samenwerking' veel door elkaar heen gebruikt in de praktijk.
- Omdat er geen bestaand instrumentarium voor handen was, is de kwaliteit van het instrumentarium beperkt geweest

Discussie (2): Vervolgonderzoek

Op basis van het huidige onderzoek zijn er verschillende aanbevelingen te geven voor vervolgonderzoek:

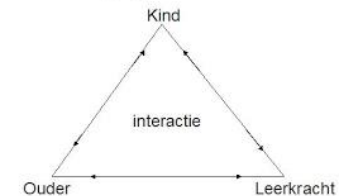
1. Kwaliteit instrumentarium verbeteren

- Eenduidigere operationalisaties begrippen
- Standaard instrument zodat onderzoeken vergelijkbaar zijn
- Meer thema's in één instrument: culturele diversiteit, internaliserend gedrag, leerproblemen, hoogbegaafdheid.
- Testen door middel van grotere onderzoekspopulatie

2. Gevonden gegevens afwegen tegen andere factoren: organisationeel, ouders, kind en social demografisch (Hoover et al., 1995)

3. Negatieve effecten van intensievere samenwerking ook bekijken (Baeyens, 2010).

Pedagogische driehoek

Vragen/opmerkingen/contact

Mocht u nog vragen of opmerkingen hebben over het onderzoek, vervolgonderzoek en/of het thema in zijn algemeenheid dan kunt u altijd contact met mij opnemen.

Koen de Jonge

Onderzoeker Lectoraat Passend Onderwijs van de Hogeschool Leiden

Jonge.de.k@hsleiden.nl

0625016157

Literatuur (1)

Bakker, J., Denessen, E., & Brus-Laeven, M. (2007). Socio-economic background, parental involvement and teacher perceptions of these in relation to pupil achievement. *Educational Studies*, 33 (2), 177-192.

Bakker, J. T. A., Denessen, E. J. P. G., Dennissen, M. H. J., & Oolbekkink-Marchand, H. W. (2013). Leraren en ouderbetrokkenheid: Een reviewstudie naar de effectiviteit van ouderbetrokkenheid en de rol die leraren daarbij kunnen vervullen. Radboud Universiteit Nijmegen. Verkregen op 02-03-2014 van <http://hdl.handle.net/2066/121840>

CBS (2014) *Leerlingen op speciale scholen* Verkregen op 22 augustus 2014 van www.cbs.nl/nl-NL/menu/.../po-leerlingen-speciaal-onderwijs-sl.html

Dijksma, S.A.M. (2009) Heroverweging passend onderwijs. Notitie over de nieuwe koers passend onderwijs, geketend 2 november 2009

Dom, L. (2004). Ouders en scholen: partnerschap of (ongelijke) strijd? Een kwalitatief onderzoek naar de relatie tussen ouders en scholen in het lager onderwijs. *KUL. Nieuwe reeks van doctoraten in de sociale wetenschappen*, 103.

Literatuur (2)

Menheere, A., & Hooge, E. (2010). Ouderbetrokkenheid in het onderwijs. *Een literatuurstudie naar de betekenis van ouderbetrokkenheid voor de schoolse ontwikkeling van kinderen*. Amsterdam: Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding, Hogeschool van Amsterdam.

Mol Lous (2011) Passend Onderwijs: Haute Couture of Zeeman? Inaugurale rede bij de installatie van het Lectoraat Passend Onderwijs/Inclusive education.

Oostdam, R., & Hooge, E. (2013). Making the difference with active parenting; forming educational partnerships between parents and schools. *European Journal of Psychology of Education*, 28(2), 337-351.

Oskamp, S. & Schultz, P.W. (2005). *Attitudes and Opinions* (3de druk). Mahwah, New jersey: Lawrence Erlbaum Associates

Strom, R., & Slaughter, H. (1978). Measurement of childrearing expectations using the parent as a teacher inventory. *Journal of Experimental Education*, 46, 44-53.

Van Loo, J. (2004) *Effectief communiceren met ouders*. Alphen aan den Rijn: Kluwer

De Winter, M. (2011). Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding. *Vanachter de voordeur naar democratie en verbinding*. Amsterdam: Uitgeverij SWP